

SLUČAJ I TEODICEJSKI ARGUMENAT IZ REDA U SVIJETU

Kao teodicejski preambulum vjere često se rabi argumenat koji polazi od činjenice nekog divnog reda u svijetu pa zaključuje da je neki nad-svjetski umni redatelj uzrok toga reda, jer u svijetu nema uma koji bi to mogao biti.

Da bi se pokazalo, kako je nemoguće da bi slučajem nastao neki veliki red u prirodi, recimo red jedne žive stanice, ukazuje se na sličnu nemogućnost da, na primjer, miješanjem hrpe slova nastane slučajno neka knjiga, recimo Homerova Ilijada; kaže se dakle: kad bi se u jednoj vreći nalazila sva slova kojima je napisana Ilijada, pa se vreća dobro miješala i iz nje ispuštalo jedno slovo za drugim, nemoguće je da bi slova ispadala takvim redom, da tačno ispišu cijelu Ilijadu. Naprotiv, kaže se: kad bi se to isto učinilo s pet slova riječi »Homer«, moglo bi se dogoditi da ona iz vreće iziđu baš onim redom kako se nalaze u toj riječi.

Ali meni se čini da takve usporedbe i takvo razlaganje sugeriraju zaključku veću snagu nego to dopuštaju premise.

Naime, postepenim povećavanjem broja slova sadržanih u riječi »Homer«, ili postepenim smanjivanjem broja slova sadržanih u cijeloj Ilijadi, morala bi se naći jedna granica kod koje prestaje carstvo mogućeg slučaja, a počinje carstvo nužno potrebnog umnog redatelja. Ta granica bi, dakako, bila jedno jedino slovo više, ili manje. Međutim, nerazborito bi bilo prihvatiti, da jedno slovo više, ili manje, može gore spomenuto carstvo slučaja pretvoriti u carstvo umnog redatelja, i obratno.

Treba dakle, po mom mišljenju, ostati kod postavke da se sve u svijetu događa po određenim zakonima, te da uopće nema slučaja — ili dopustiti da i veliki red može biti posljedica slučaja.

Na tu našu kritičku primjedbu moglo bi se odgovoriti nastojanjem, da se slučaj pripušten na prednja vrata, eliminira na stražnja; da se naime reče: kad bi bilo mnogo vreća i u svakoj po pet slova riječi »Homer« pa se iz svih tih vreća istodobno ispuštalo po jedno slovo, ili kad bi bila samo jedna vreća, ali se slova u nju u mnogo navrata vraćala,

miješala i ponovno ispuštala, tad bi bila mnogo veća vjerojatnost da će negdje ili nekad izići i riječ »Homer«; ali u nekom velikom redu, recimo redu jedne žive stanice (cijeloj Ilijadi), ima tako mnogo mogućih raznih kombinacija poretka slova, da je obujam tvarnog svemira premalen za mnoštvo vreća koje bi bile potrebne da iz jedne od njih iziđe onaj veliki red (Ilijada), i vrijeme dosadašnjeg trajanja svemira je prekratko, da je mnogim ponavljanjem miješanja i ispuštanja slova mogla nekad biti ispisana cijela Ilijada, naime nastati neki veliki red, recimo red jedne žive stanice.

Međutim, takav polkušaj eliminiranja slučaja na stražnja vrata traži, po mom mišljenju, da se argumentu promijeni naslov, da se nazove: argumenat iz ograničenosti tvarnog svijeta. Takav naslov bi bio adekvatan poticaj da se *primarnom* brigom i valjanim razlozima utvrdi, da je tvarni svemir obujmom ograničen i da do sada proteklo vrijeme njegova trajanja nije beskonačno, nego ima početak.

Ali čak i onda, ako se valjanim razlozima utvrdi gore spomenuta ograničenost svemira, tim je kroz stražnja vrata nekako istjeran tek slučaj kao neposredan tvorac velikog reda, ali je ostao nedirnut slučaj kao tvorac malog reda. Zbog toga bi još uvijek trebalo utvrditi nema li u svemiru kakvih zakona koji mogu čuvati i očuvati slučajem nastali mali red — jer bi to s pravom ukazivalo na mogućnost da daljnjim malim slučajnim povećavanjem taj mali red naraste u veliki red.

Ukratko: pripuštanje slučaja u argumenat li spekuliranje s malom i velikom vjerojatnošću rađa mnoge probleme, koje nije dobro mimoći ili previdjeti.

Treba naime paziti da se zaključku ne prida ili sugerira veća snaga nego to dopuštaju premise, jer se inače u argumenat uvodi pogibeljni elemenat fideizma koji stvara stanje štetne euforije i slabi i ometa brigu da se daljnjim nastojanjem vjери priskrbi neophodno potrebni sigurni osnovni teodicejski preambulum, što je na dohvatu razuma, kako to kaže poznata definicija Prvog vatikanskog koncila.

Dakako, za pravi uspjeh teističkog apostolata gore spomenuta sigurnost preambula je neophodno potrebna, ali nije dovoljna. Još je potreban pravi i duboki humanizam, izražen na primjer ovim riječima pape Pavla VI (u bazilici sv. Pavla, prigodom zajedničke molitve za sjedinjenje kršćana): »Ljubiti čovjeka, kažemo, ne kao jednostavno sredstvo, nego kao neki prvi stupanj u usponu prema najvišem stupnju, prema počelu i uzroku svake ljubavi.«

Tako, dakle, kroz vrata i atrij humanizma treba ići prema svetištu teizma. Jedva je moguće očekivati neki uspjeh teističkog apostolata koji se ne bi držao tog reda, koji bi pred nekoga htio staviti »deum ex machina«, pa makar to bila, da tako kažemo, »machina logico-metaphysica«.

Kad je pak riječ o humanizmu, treba uvijek imati na umu njegovu osnovnu značajku: mir; to čuva da se ni u pojedinostima ne zađe s pravog puta; a kao suvremen, praktičan i pouzdan putokaz može poslužiti divna enciklika *Pacem in terris* dobrog i umnog pape Ivana XXIII.

J. B. MARUŠIĆ